

Strängnäs kommun

kommun@strangnas.se

Rektor Anna Zachrisson

anna.zachrisson@strangnas.se

Återkoppling

efter kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisning
på Thomasgymnasiet

Inledning

I denna skriftliga återkoppling presenteras de enkätresultat och utvecklingsområden som Skolinspektionen bedömer är relevanta för Thomasgymnasiet arbete med sex- och samlevnadsundervisningen. Denna återkoppling syftar till att vara ett stöd för hur skolan kan utveckla sitt arbete vad gäller rektorns styrning och undervisningens genomförande.

Ett flertal bestämmelser i skollagen relaterar till sex- och samlevnadsundervisningen, till exempel syftet med utbildningen (1 kap. 4 § och 5 §), ledningen av utbildning (2 kap. 9 §), reglerna om systematiskt kvalitetsarbete (4 kap.), kompetensutvecklingsbestämmelsen (2 kap. 34 §) och elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (2 kap. 25 §). Dessutom har rektorn enligt läroplanerna ett särskilt ansvar för sex och samlevnad som ämnesövergripande kunskapsområde (grundskola: SKOLFS SKOLFS 2010:255, avsnitt 2.8).

Återkopplingen grundar sig på en webbenkät till rektor och lärare samt ett verksamhetsbesök där Skolinspektionen genomförde dokumentstudier och intervjuer med rektor, lärare, elevhälsans personal och elever på introduktionsprogram och nationella program.

Intervjuerna genomfördes den 18-19 oktober 2017 av undervisningsråd Marita Bergman och utredare Roger Thuring.

Fakta om Thomasgymnasiet

Thomasgymnasiet är en gymnasieskola som är belägen i Strängnäs kommun inom Campus Strängnäs. Thomasgymnasiet är en kommunal gymnasieskola. På skolan erbjuds undervisning för totalt ca 500 elever. På skolan finns fyra yrkesförberedande samt tre högskoleförberedande program introduktionsprogram. Skolan leds av en rektor och två biträdande rektorer. I skolans elevhälsa ingår en skolsköterska, skolläkare och en kurator.

Enkätresultat

Nedan sammanfattas Thomasgymnasiets enkätresultat och jämförs med resultaten från den bredare kartläggningen av sex- och samlevnadsundervisningen på 450 slumpmässigt utvalda grundskolor, grundsärskolor, gymnasieskolor och gymnasiesärskolor.

På Thomasgymnasiet	Kartläggningens resultat
dokumenterar skolan inte sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen	42 % dokumenterar
har skolan inte kartlagt vem som gör vad i sex- och samlevnadsundervisningen	36 % kartlägger
har skolan inte satt upp mål för arbetet med sex- och samlevnadsundervisningen	25 % sätter upp mål
används elevhälsan inte i planering av sex- och samlevnadsundervisningen	59 % använder
används elevhälsan i genomförande av specifika sex- och samlevnadslektioner	45 % anger detta
används elevhälsan inte i lärarnas kompetensförsörjning kring sex och samlevnad	45 % använder
bedömer 18 % av lärarna att avsatt tid för samverkan räcker i hög utsträckning	24 % anger detta
samtalar 47 % av lärarna med andra lärare om erfarenheter av sex- och samlevnadsundervisningen	62 % anger detta
har lärarnas kompetens inom sex och samlevnad inte följts upp	22 % har följt upp
har lärarna inte erbjudits kompetensutveckling inom sex och samlevnad	39 % har erbjudet
anger rektorn att skolan inte har lärare som är utbildade i hbtq-frågor	58 % har lärare
arbetar 47 % av lärarna med hbtq-frågor i sitt/sina ämnen	36 % anger detta
låter 41 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads innehåll i hög utsträckning	35 % anger detta
låter 41 % av lärarna eleverna påverka sex och samlevnads arbetsmetoder i hög utsträckning	27 % anger detta
låter 53 % av lärarna eleverna tycka till om sex- och samlevnadsundervisningen i hög utsträckning	45 % anger detta
bedömer rektorn att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet på denna skola inte är hög	51 % bedömer den hög
bedömer 29 % av lärarna att sex- och samlevnadsundervisningens kvalitet är hög	52 % anger detta
Resultaten i tabellen baseras på svar från 300 skolor av 450 slumpmässigt utvalda skolor (67 %) när det gäller rektorsenkäten och svar från 3982 lärare av 8084 registrerade lärare (49 %). Resultaten för Thomasgymnasiet baseras på svar från rektorn i rektorsenkäten och svar från 17 av 42 registrerade lärare (41 %) i lärarenkäten.	

Thomasgymnasiet arbete med sex- och samlevnadsundervisning

Rektorns ansvar för att skolans sex- och samlevnadsundervisning är av god kvalitet

Vid Thomasgymnasiet finns, enligt lärare och rektorn, förutom de mål som återfinns i ämnenas styrdokument inga specifika mål för undervisningen i sex och samlevnad. I intervju hänvisar rektorn, lärare och elevhälsans representanter till skolans likabehandlingsplan där det finns mål för skolans trygghet och trivsel. Under mentorstid tas frågor upp som handlar om trygghet och trivsel, och frågor som rör till exempel könsroller kan diskuteras, uppger elever och lärare. Det framkommer emellertid vid intervju med elever att det är lärarna som bestämmer på vilket sätt och i vilken omfattning detta görs. När det gäller nyanlända elever är sex och samlevnad inget prioriterat undervisnings-område, uppger lärarna som undervisar dessa elever. Vidare uppger lärarna att uppföljning av lärande sker på ett mera generellt sätt som exempelvis om en elev behöver stöd, men inte särskilt av undervisningen i sex och samlevnad. Uppföljning av sex- och samlevnads-undervisningen görs, enligt rektorn, inte på skolenivå. Istället genomförs en generell uppföljning av undervisningen vid medarbetarsamtal. Vid dessa samtal ställer rektorn frågor som "Är det något specifikt du vill berätta från din undervisning eller något moment du är särskilt stolt över?".

Enligt lärarna följer rektorn inte upp lärarnas kompetens i sex och samlevnad. Några av lärarna uppger att de upplever att de har kompetens att jobba med området, medan andra framhåller att det behövs kompetensutveckling särskilt när det gäller hur man möter elever med en annan kulturell bakgrund. Enligt rektorn har skolans elevhälsa gått några endagars utbildningar i ämnet. Föreläsningarna för elevhälsan har handlat om till exempel att samtala

med nyanlända om hälsa, sexualitet och jämställdhet, kvinnlig könsstympning och sexuell hälsa.

Enligt rektorn finns förutsättningarna för samplanering under en timma för planering med arbetslaget samt även tid för samverkan mellan lärare som ägnas åt det pedagogiska utvecklingsarbetet "Bättre skola". Intervjuade lärarna anser att förutsättningar för samverkan är begränsade och samplanering av ämnesövergripande teman i till exempel sex och samlevnad därför inte blir av.

Enligt rektorn deltar skolsköterska och kurator på arbetslagskonferenser när lärarna så önskar. Utöver det kan elever enskilt på "drop-in" komma in till skolsköterskan eller kuratorn och ställa frågor om sex och samlevnad. Kuratorn handleder även lärare som undervisar på individuella programmen. Intervjuade lärare uppger att skolans elevhälsa inte medverkar i undervisningen i sex och samlevnad. De uttrycker emellertid en önskan om att elevhälsans kompetenser skulle kunna utveckla undervisningen i sex och samlevnad. Elevhälsans representanter bekräftar bilden som rektorn och lärarna ger vid intervjuer. Skolsköterskan genomför hälsosamtal och arrangerar besök hos kommunens ungdomsmottagning för eleverna. Både skolsköterska och kurator uppger att de gärna deltar i större utsträckning vid undervisning i sex och samlevnad om det skulle rymmas inom arbetstiden.

Elevernas möjligheter att utveckla kunskaperna inom hela det område som ryms inom begreppet sex och samlevnad

Det framkommer i intervjuer med lärare att undervisning om sex och samlevnad integreras i de olika kurserna som eleverna läser. I naturkunskap 1 läser eleverna till exempel ett tema vid namn "*Livsstil och hälsa*", i svenska. I svenska som andra språk behandlas frågor som handlar om jämställdhet, kön och relationer vid samtal om böcker som "*Niceville*" eller "*Stjärnlösa nätter*". Enligt lärare och elever kan närstående ämnen som samhällskunskap och svenska samplanera temaområden som rör sex och samlevnad, men de säger också att det inte är så vanligt att det sker. Det framkommer vid intervju med rektorn, lärare och elever att skolan arrangerar en hälsovecka varje år där en dag ägnas åt sex och samlevnad. De aktiviteter som genomförs under denna vecka sker utanför undervisningstiden och koordineras av en projektledare på skolan. Lärarna och elevhälsan ger därefter synpunkter på planeringen av hälsoveckan.

Lärare stryker under vikten av att vara lyhörda i undervisningen och "*plocka upp frågor*" när eleverna ställer dem. Elever som läser naturkunskap på ett nationellt program har exempelvis möjlighet att ställa sex- och samlevnadsfrågor anonymt genom en frågelåda. Denna möjlighet finns dock inte för nyanlända elever som uttrycker att det kan vara svårt och genant att ställa frågor om sex och samlevnad även om de blir uppmuntrade att ställa frågor "*om vad de vill*" av lärare, sjuksköterskan och på ungdomsmottagningen.

Vid intervjuer med elever framkommer olika åsikter om att undervisningen är inriktad åt frisk- eller riskperspektivet. Några elever framhåller att deras undervisning är inriktad mot friskperspektivet och att de diskuterar och arbetar mycket med relationer, medan andra elever anser att deras undervisning har ett riskperspektiv i större utsträckning och fokuserar mera på exempelvis preventivmedel och graviditet. De nyanlända eleverna berättar att de arbetat mycket med teman som exempelvis familjen och kärlek. De nyanlända eleverna säger också att de fått undervisningen om sexualkunskap av lärare och genom personal på ungdomsmottagningen.

När det gäller progression av undervisningen i sex och samlevnad berättar elever på de nationella programmen att särskilt en lärare leder dem vidare och går på djupet i teman jämställdhet och feminism, men de säger också att det inte är så i andra ämnen. Lärare som undervisar eleverna i de nationella programmen beskriver att det handlar mycket om material och metoder som ger eleverna möjlighet att exempelvis tränga djupare in i texter där frågor om sex och samlevnad diskuteras. Ett sådant exempel är när eleverna arbetar med Sapphos dikter där det både ingår muntliga och skriftliga moment.

Det framkommer av elevintervjuer att elever får möjlighet att reflektera kring normer i sex- och samlevnadsundervisningen. Eleverna som läser nationella program berättar att de diskuterat homosexualitet i samband att de läst dikter av Sappho. Vidare berättar de nyanlända eleverna att de har talat om HBTQ-frågor och organisationer (RFSL) som är engagerade ämnet. Övriga elever berättar att de jobbat med uppgifter som rör normkritik vid fördjupningar som exempelvis rör homosexualitet. Vid intervjuer med lärare framkommer att de utmanar eleverna på språkinträdning med frågor som handlar om pojkars och flickors uppväxtvillkor som diskuteras genom att eleverna läser en bok som utspelar sig i Afghanistan. Enligt lärare finns det en medvetenhet kring dessa frågor hos lärarna och de är måna om att lyfta både flickors och pojkars utsatthet. Lärarna säger också att intresset för dessa frågor är stort bland eleverna och att skolan skulle kunna jobba mera med temat.

Lärare och elever berättar vid intervjuer att de använder olika metoder och arbetssätt när de arbetar med området sex och samlevnad. Vid intervju med elever vid språkinträdning framkommer att eleverna både läst och skrivit dikter under temat "*kärlek*". Elever vid de nationella programmen redogör också för andra arbetssätt som de använt inom området, exempelvis grupparbete, fördjupningsarbete, film och böcker. Vid uppgifter där sex och samlevnad ingår finns, enligt lärare och elever, ofta en muntlig och skriftlig uppgift, där eleverna har möjlighet att reflektera över olika frågor som rör sex och samlevnad. Vid intervjuerna med lärarna som undervisar de nationella programmen beskriver lärarna att undervisningen i naturkunskap, religion, svenska och idrott innehåller både en fakta- och en värderingsdel. Eleverna arbetar först med olika arbeten för att fördjupa sina kunskaper inom sex och samlevnad och därefter ges möjlighet att diskutera teman som jämställdhet, kön och identitet. Lärarna uppger att de försöker anpassa frågeställningarna och arbetssätt till grupperna. Teman som graviditet och könssjukdomar tas upp i naturkunskapskursen.

Det framkommer av intervjuer med elever och lärare att det varierar i vilken utsträckning eleverna får möjlighet att påverka innehåll och arbetssätt i sex- och samlevnadsundervisningen. Till exempel har eleverna under mentorstiden, som äger rum en gång per vecka, möjlighet att ta upp frågor som rör undervisningen, där också sex och samlevnad kan ingå. Elever säger att de kan ha inflytande över innehållet i planeringsstadiet för någon lärare, men att de mestadels inte har det. Lärare som undervisar i de nationella programmen anger vid intervju att hen utgår från elevernas frågor i undervisningen i sex och samlevnad. På så sätt får läraren reda på elevernas kunskapsnivå i ämnet och kan anpassa kursen till gruppens behov. Vid intervjuer med lärare framkommer att uppföljningar görs efter ett arbetsområde men att eleverna inte är delaktiga i någon större utsträckning i dessa uppföljningar.

Utvecklingsområden

I syfte att höja skolans kvalitet i sex- och samlevnadsundervisningen behöver ett utvecklingsarbete genomföras inom följande prioriterade områden:

- Rektorn och lärare behöver påbörja den systematiska utvecklingen av sex- och samlevnadsundervisningen så att den blir likvärdig för alla elever. Det innebär att rektorn och lärare behöver sätta upp mål, följa upp, utvärdera och utveckla sex- och samlevnadsundervisningen.
- Lärare behöver göra eleverna mer delaktiga i sex- och samlevnadsundervisningen. Det innebär att eleverna behöver ges fler möjligheter att påverka sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och arbetssätt samt behöver inkluderas i utvärderingen av sex- och samlevnadsundervisningen.
- Rektorn behöver skapa förutsättningar för att lärare i större utsträckning kan genomföra ämnesövergripande arbeten i sex och samlevnad.

Utifrån vad som har framkommit i granskningen av Thomasskolans arbete med sex- och samlevnadsundervisningen kommer Skolinspektionen att genomföra en uppföljning av hur skolan utvecklar sitt arbete med sex- och samlevnadsundervisningen.

Huvudmannen ska senast den 27 maj 2018 skriftligt redovisa till Skolinspektionen såväl planerade som faktiskt vidtagna åtgärder för att förbättra de områden som Skolinspektionen identifierat som utvecklingsområden.

Redogörelsen skickas via e-post, till [kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se](mailto: kvalitetsgranskningarsthlm@skolinspektionen.se). Hänvisa till Skolinspektionens diarienummer för granskningen (Dnr 400-2016:11445) i de handlingar som sänds in.

Information om granskningen

Skolinspektionen genomför under hösten 2017 en kvalitetsgranskning av sex- och samlevnadsundervisningen i grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Syftet med granskningen är att undersöka om elever får en undervisning i sex och samlevnad av god kvalitet. För att ta ställning till det undersöker granskningen dels

hur rektor genom sin styrning skapar förutsättningar för en god undervisning i sex och samlevnad, dels sex- och samlevnadsundervisningens innehåll och genomförande. Kvalitetsgranskningen kombinerar en bredare kartläggning i form av en enkätstudie av 450 skolor med en närmare granskning av 28 skolor inom aktuella skolformer. Granskningens slutrapport kommer att publiceras våren 2018.

I bedömningen har även Roger Thuring deltagit.

På Skolinspektionens vägnar

Gabriel Brandström

Enhetschef

Marita Bergman

Undervisningsråd